

Հ Ն Դ Ի Կ Ա Շ Ո Ւ Ն Է

* *

Հոն ուր մեղմիկ այլերով ավերուհի վրայ կը մեռնի
Արծաթեղէնէն և անոյշ երգի օրօրուն ովկէանի,
Հոն ուր շամբերը կ'աճին չողմասարուստ փշերով
Հառապայթներն արևին հաղարերանգ հայկերով,
Կու գայ աղզայ մ'էջնեղիկ, երազային, մլուայած,
Աւաղին վրայ կը նըստի, մազներն հոփին, զիտաբայ,
Կը դիտէ ծովը հանգարտ ուր ձկնորսներն կը դառնան,
Ի՞նչ իրերդունը ոսկի շլացուծներով անասմանն,
Մէկը շունի, կը սիրէ ծո՞վը, հէքաթին ալ անոր,
Ի՞նչ արծաթներն անծանօթ կախարդանքին հնուսուր,
Իր աշխատանքն է բերել ձկնորսներուն շուր և հաց,
Երբեմն անոնց հետ կ'երթայ (սիրելով ծովն անկասկած)
Ախրներուն յանձնելի կուրծի մ'երեսը ցըռուկին,
Կապուտ վրէժն թովանքէն ալէկոծուած իր հոգին
Երբ մ'է որ ծովն իրին մէջ կը զգայ խորունկ և անհուն,
Երազներու սիրահար՝ թափօր ճալի է անունն
Անոր, Վաղուց որբացած՝ չի չիւր մայրը բարի
Որ արգանդին մէջ կրբեց զհղեցկութեամբ մը վայրի՝
Տրդան որ արդ կը մեծնայ հոգիին մէջ՝ բզգայով
Տիեզերքի մը պարտեզն աստեղափառ փունջերով...

* *

Ինք ձրկնորսներն հնուսան ուռկաններով քողորած,
Թուկօր ճայի տակալին կը դիտէր ծովն, բլմայած
Անոր խաղաղ ծեփանքէն ծերանելու, վժռվաւոր,
Երբեմն խորը սրտին կը զգար, լըքումն և տրտում,
Ամայութիւն մը: Հէքաթին ովկէանին չէր լըսած ան,
Երբ ալիքները կ'երգէին խորհուրդին մէջ գիշերուան,
Ո՞ր անծանօթ արևին, կապի՞ր յաշան, կը ծաղկէ
Անոր զարուռը զրարթ անմահական պատրանքի...
Ո՞ր անդունդէն պիտի գար արշալոյսով՝ ճակտին վրայ՝
Անոյշ հէքաթին շքեանդ՝ որուն կարօտը կու լայ
Մեռնող ալեակը ոսկի երազին մէջ թափօրին,
Տրդան կ'երթայ, (բացին ալ հետդիտէ կը մարին),
Բայց ոտքն անոր կը բաղիս մեծ խեփօրի մը թաղուն
Աւաղին մէջ, կը վերցնէ, Լուսնիկայի մը հանդիպ
Ստատիս անոր կը փայլի Պատանին շուրջը բոլոր
Զգոյշ և լուս կը դիտէ, Ո՞ւ մէկը, Երբ մ'հնաւոր
Մեհաններէն կը հանքի, ճալի խեփօրը բացում
Հոն կը գտնէ մարգարիտ մ'ալիքան խալոր: ու շլացած
Աչքերն անոր կը փակուին հոգիին մէջ տեսնելով
Անոյշ հէքաթին ովկէանին պարկիկ լոյս թէկերով...
- « Ես Մարգարիտն հմ, կ'ըսէ ծայս մը արևէն խեփօրին,
Ուսկան մը գիտ նետեց ասին, ևս անդունդները խորին
Զարդարեցի զեղեցիկ հայկիկի մը նըման:
Թո՞ղ որ դառնամ ծեփանքին և սիւներուն անասման:
Հոն հս պիտի չի մոռնամ հէքաթներուն ամենէն
Կախարդական ըստեղծիկ քեզի համար, Գաղաթօրէն
Պիտի շողաւ հողոյդ մէջ, Այն, ձրգէ, թո՞ղ որ երթամ,
Եւ պիտի մուգը ունենաս պալատներուն մէջ փարթամ:

Հայտերապատ քաղաքին, և հեղաժին աշէկին ալ
Պիտի կուրծքիդ վրայ փռէ ծերանիներ ոսկեծալ,
Վիշաղ միայն սրբալիկ հրապոյր մը քեզ պիտի տայ,
Երբ դիտ երբեք չի բամբաս իմ խեղճեւ արծաթեան,
Պիտի հոնկանս Գեղեցիկին և աստղերու խորհուրդներ,
Ու պիտի փառքը հիւսէ վին ճակատիդ պըստիներ,
Երբ որ ուզես, պիտի զամ, երազներուդ դերուհին,
Պիտի ջահմ գիշերներդ, հս մարգարիտը վրէժն,
Պիտի լիցեմ՝ վշտանաւ արտիք սափորն արցունքով...
Ովկէանն անաւ կ'աղաչէ, կը հեծկըտայ ոտքիդ քով,
Ինչ որ երթամ թաւալի կապուոյտն մէջ... - Ու ճալի
Հետեց խեփօրը լալով, Հէքաթին էր ան հրաշալի...
Կ'աղէր թակ պարկիկին. - « Կո կը փախնամ պատրանքն,
Իմ սրտն մէջ կան ծայրեր որ լրուսթ թուրի կ'երգէ,
Ինծի ո՞ն ճէկը պատմեց, (մայր լուսնեցար գիտ օրրոյ)
Հրաշալիքները կ'անքին, ու Մարգիկներն աղաւոր
Որ կը բացուին աստղերու պարտեզին մէջ ոսկեփառ... »
Լացաւ սրտան, իր հողւոյն ամայութիւնը խաւար
Շատ աւել խորունկեցած՝ կ'անաբիկէր պատանին
Որ հնուսան՝ մաղբուն մէջ համբոյսները լուսնին...

* *

Մեհաններուն առջէն անցաւ, լրսեց աշուղներ
Որ քաղցրաւոր կ'երգէին, և աղեալի քընարներ
Հեծկըտաղին լարերով անոնց տօղոյն մատներէն
Հոսեցնել գիտէին սիրտը՝ բամբակ ոսկեղէն՝
Ուր նէտեֆարը վշտին արցունքներու ցողին տակ
Յարեթօրէն կը բանայ շափարկներն իր լաղիտակ...
Թաւոր անոնց մտանցաւ: Կոյսեր էին ալեհեր,
Խորշումալից գէմերով, ուր փախրտակայ կը փայլէր
Լուսնին ճառանչ ինչալով մեհանական սիւներուն
Գեղազարդուած վարդերու դրասանդներով ծանրօրէն:
Կը ծերանաւ բոլոր ըզգլիթի մամաններուն ոսկեհուս:
Կոյսերը պար բռնելով կը փալէին ամէն դուռ,
Ելէն էր, Տաճարը լրսեց. խորհրդաւոր աղբջիքին
Ալ վերջին երգը մեռաւ ինչպէս թաշուն մ'անաղին,
Մարմարին վրայ թէկաբաց, և փետուրներն անհամար
Տարալնեց յովը դուրսէն, աստղերուն տակ, միջմաքար:
Հոծ ըզգլութիւնն ըստուրին մէջ հնուսան լրսակեաց,
Հոն աշուղները միայն կը պատուին կարկասած
Հէք զալուսաւ ձեռքերն ուր ոգորներն կ'առնէին
Փոխան իրենց վշտակոծ հեծկըտացող քընարին...
Ճալի թախտաւ հոգիով խաղերն անոնց կը լըսէր:
Փաղաքին մէջ վառեցան կարմիր ջահեր և լոյսեր,
Երբ տակալին զաւտանալի երգիչներն այդ քընարաւոր
Կը նըստէին մեհաւոր մեհանին դուռը խաւար:
- « Ո՞ր պիտի երթանք կ'ըսէր մէկն անոնցմէ զուսեւ
[Կուրծքին,

Ու՛շ է, և ցուրտ ոսկորներս ինծի բնս մ'են Ժանքերդին,
Հողմաշաշար ծառերս ալ գիշերին մէջ կ'արտասանեն... »
Բայց ուրիշ ծիւր մը հոծեց շատ աւելի տըրթօրէն...
- « Պիտի երթանք հնուսուր համբուն վըրայ ժանեւոր
Մեր նայուածքները լըցուն արտասանքն աստղերուն:
Պիտի երգենք մինչև որ շունջ մըրկի և փշը
Մեր խեղճ հոգին, ինչպէս հուրն՝ անշուք սափոր մը հողէ... »

Հայի՝ խորունկ դանտութեամբ սիրող զեղուն՝ կը փղծէի.
Առաջորդի՝ մը արգիւթ կը սպառէին տանջանքի
Այդ գոտանները յոգնած... — քայց հոն եկող մը չի կար,
Ի՛նչո՞ւ՝ հանգրուանն անծանօթ զուգէ ուղիքն է երկար,
կը ժուտած է պատանին, կարսիցըութիւնը համակ,
Անոր հոգին կը պատէ: Ի՛նչն ալ որք է է մինակ,
Աւուղներուն հետ կ'ուզէ երթալ հետէ քաղցանքը...
Բայց անոնք ալ չեն խօսիր, տառապանքի եղբայրներ,
Գրուելը դժբա՛ կը հանգի՛ մէկը միւսին ծոռկին վրայ,
Եւ անոնք մօտ երազուն թակօր Հայի կը քնանայ...

**

Ովկենանին մէջ լուսնական վերջին բոցն իր կը մարէ
Ովկենանել, ի՛րարներն, կախարդական ասիւրէ,
Երբոր տըղան կը զարթնու, — քայց աշուղներն են զացած,
Եւ ամենքէն ծերունին՝ հերմակ մազերը ցըրուած
Պնայրին վըրայ՝ կը նընջէ յաւերժութիւնը մահուան,
Իր մաշկամած կոպերէն լուսին կաշիքը կը շողան...
Մասնաւորն անոր զարարուած՝ լարերուն վրայ կը աստին,
Երբ հուզօրէն նուազելով աստղերուն հետ զիշերին
Իրենց ախին, կհանց տըւող սիրտը մեռնա կոծքէն տակ...
Ու վրեժին խորհուրդն է կեցուածքն անոր բովանդակ:
Մտքը լուսնո՞ ձեռքերով կընագործէր է ժողովն
Այդ վիճակաւոր պայծառ զաղաղակուրի մը հանգույն:
Թակօր Հայի կը գիտէ հոգեզմայլած տիրութեամբ
Աըշաւուտուած քաղաքին կազմը երկինքը անամպ,
Կ'առնէ քննարկ աշուղին, կը հաճուրէ ձեռքն անոր. —

**

Ախուհեան քաղից ան ճամբաներէն հեռաւոր...
Աստուածներուն զըթութեան երգից վիշտի մարգէլային:
Ապարանքներն իր առջև ալ փակուած գուռ չունէին:
Հայտնաբացաւ ընդունեց նոր գոտանն իր տօներուն,
Սիրահարները լացին անոր երգին մէջ թրթռուն:
Ան ճեքաթնէր նըւազից, է ծոփն անոր սովորեցուց
Գաղտնախուրով քանդակել սրտին բաժակի՝ վաղուց
Երազներուն գինիէն լեցուած փոխան արխուն:
Վաթման տարի նըւազից վիշտ, սէր, զարուն, ծիրանի:
Բայց ո՞չ մէկուն խօսեցաւ իր հոգիէն ուր շողաց
Ան զեղեցիկ մարգարեան ովկենանին յանձնըւած:
Անոր հոգին մեկնան մ'էր ուր աստուածներ քնակեցան.
Թակօր Հայի հոն սպիտի դափնեվարդի ցերեցան,
Նշտուպարներ լինէրու հայկերին մէջ լացող,
Տարաշխարհիկ ծաղիկներ կախարդօրէն ոսկեշող:

**

Ի՛նչպէս թակօր սպընցաւ — Հնդկի երկիրը համակ
Լըսից երգերն աշուղին հովերուն մէջ քաղցրունակ:
Հին իմաստունն եկաւ միշտ աստուածներու բարեկամ,
Ու չի տեսնաց, զոհանա ինքն իր սրտէն շատ անգամ
Նուզակ պարտէր մշակեց խորհրդաւոր վարդերով,
Եւ ինքնամոռի փր վրայն ծովուն ճեքաթն երգելով՝
Ջայն օրօրեց, քննացուց յանուրի՞ն մէջ աստղերուն:

Սիրե՞ց արգիւթ Նիզամին աշխիւր, վարդ է զարուն
Պըսակիցին իր հակառակ անմահութեամբ զեղեցիկ,
Կամ երկնուն մը տեսնա ստուերին մէջ թափանցիկ
Կոյս մ'աշազեց, լուսնական իր զախկաւոր հակառակ,
Եւ զայն սիրե՞ց երազով, ամբողջ տրոփում իր սրտին...

**

Ալ ծերութիւնն եկած էր բարութիւնով մահուան
Փակել աչքերն աշուղին իրենց լոյսովն անտաման:
Յոգնաւորութիւն ան կ'երթար մեկնաններէն անցնելու,
Ու կը յիշէր քաղցրութիւնն հոգետառից երգերու,
Երբ սկսած էր հեծկըրտալ սիրտն առաջին ախինով
Մասնաւորն ծայրը արժողոյն ոսկեզանալ օծելով:
Հիմա ցամաքած է աղբիւրն իր էութեան՝ որուն վրայ
Խոնարհեցաւ մարդկութիւնը հարստի. հոն կը մտայ
Արտաստուածոր ունենի մ'որուն արմատն է զրկած
Փնայրին կուրծքը ցաւոտ ու լայն վերքով խորացաց:
Մասնաւորն հիմա գողանար կը կարկամին, օտաւախէն
Թաւ շէշտիով դառնանէն լարերուն վրայ կը թաղեն
Հեծկըրտանքի լացերուն արեւուր երգերը, հոգին
Ալ չի հասնիր արծուօրէն ներշնչումի թընչանքին...

**

Ո՛ր պիտ' երթար մեկնելու, ո՛ր հեռաւոր ճամբուն վրայ,
Ո՛ր մեկնելու գրան առջև լուսնակաղ աբաթեակայ,
Ո՛վ պիտ' անտէր անոր քնարն աղբըւապաշտ հոգիով,
Մահասարսուռ ձեռքերուն վերջին համարըր տալով...
Թակօր Հայի կը յիշէր, ու տակաւին կ'արեւար
Աղօտաւորայ աչքերուն աշուղին գէմքը նիւար,
Խորշումից, որեմի գոյնով, ժողուն մահուան մէջ,
Եւ այս պատկերն էր Ձեռքած նըման Հայի մը անշէլ,
Խաւարին մէջ անցնալին, է Մարգարեար ծովուն
Անոր տըւած էր ոսկին յաւերժական աստղերուն...
Անոր հոգին եկած էր մեծ զազաղի մը նըման,
Բազմաքանդակ հեփնոտ, խորունկ, միշտ փակ հոտեան,
Ուր քննացաւ կնդրեկով ու վարդերով զըմտաւոր
Գեղեցկութեամբ արձանի ձեռք քնարաւորը մեռած...

**

Այլնա մահուան կը սպասէր թակօր Հայի լոյնարեկ,
Հնդկի աշուղն իմաստուն, թափառական որ երբեք
Թայլ չի տըւաւ Մարդկութեան մըտնել խորանն իր
կեանքին,

Ուր աստղերով քանդակուած զանի մը վրայ ծանրազին
Սափա Մունի կը բազմէր: Այդ վերջալոյս մը բարի
Վախանն անոր կը պատէր քաղցրութիւնով ըստուերի,
Ու մեղմալուս լոյսերուն ծիրանի փունջը թօնած
կը պըսակէր ծերունին անմահօրէն տիրամած:

**

Գիշեր մ'աստղերն այնքան վառ էին, համարըր մը կ'իջնէր
Կամարէն՝ ծով, ուր կ'երգէին Մարգարեան ճեղքաթնէր,

Թափօր ճաշի հետացաւ քաղաքներու համայնէն,
 Հայտերապապս կը վառէր հոգար շանիս ոսկեղէն
 Պայտաններու հակառակն: Գոռանն յիշեց ամէն բան,
 Հրաշալիքները Մոքին և ճոխութիւնը մարդկան,
 Էւ հողւոյն մէջ ամփոփուած, առանց հափն դառնալու,
 Բրնձից ուղին ովկէանի, լուռ, մրտասոյգ, և հըլու
 Ճակատազրին որ հպաւ իր առաջնորդը միայն
 Եղբարաբախտ օրրոցէն մինչև շէրիմն հանգստեան...
 Հոն, ուր հրքեմն առանձին, մազերն հովին, դիտարաց,
 Աւազին վրայ կը նստէր, հրազոյի՜ն, վերացած,
 Էւ ալիքները քաղցրիկ մրմունջներով կ'օրէին
 Իր աբխազութեան բարի և իրիկուան ժիրանին
 Ելկաւ հանգիլի, ո՛չ մէկ բառ շրթունքին վրայ՝ զոր արդէն
 Կընթած էր Մարի վազուց, ո՛չ մէկ հառաչ իր օրտէն...
 Սեղմելով քնարը կուրծքին հոն քննացաւ յիշելով
 Երգիւնն և քիտին հրաշալի, արտասուահոտ աչքերով
 Գարձաւ աստղի մը ամզոյն որ կը զոգար, և առկայժ՝
 Կ'անհետանար, կը փախչէր իր նալուածքէն մրթամած...

**

Արշալոյսին ձկնորսներ ծովափին վրայ հասնելով

Գրտան աշուղը մեռած: Աղիլունի փունջերով
 Զայն կը ծածկէր ովկէանը լալազին, որպէս մայր,
 Ու վեհափառ զլիտեն մեռ անոր քննարը կ'իշխար.
 Կուրծքին վրայ կը փայլէր ճառանջաւուրտ, աւազին,
 Ընդհուղուած արտասուք, այն մարգարէանն և քեան...
 [Թին, ...
 Ո՛վ տոսախին մէջ փորեց լոյսին այդ բոխը՝ լացող
 Սրտին համար գոռանին, ո՛վ սափորն այդ մաքրաշուղ
 Քնարին ցաւոտ լանջի մէջ քանդակելով, զայն զաղտնի
 Լեցուց արի մ'արցունքէն ու մարգարէանն Ովկէանի...

**

Զընորս մ'առաւ այդ քննարն այլ ևս դադար հրգերու,
 Հանց մարգարէութեան կուրծքէն, ու պատրաստ էր նետելու
 Թեթեւ տոսախն, երբ տեսաւ իր ձեռքին մէջ աղշաւար
 Միայն խեցի մ'անկենդան ուր Ովկէանը կուլար...

ԱՐՄԵՆ-ԵՐԿԱՅ

« Յմորակամները »
 ամստիպ

Բ Ա Մ... Փ Ո Ր Ո Տ Ա Ն

(Ա Ն Հ Ր Ա Ժ Ե Շ Տ Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք)

(Շար. տես. Բզմ. 1919 էջ 313)

- 1912 Հրաւէր Հայրենեաց (կն, քանի մը շեշտեր):
- 1916 Բամբ որոտան թոմիսը բարձրաւ յԱյրարատեան դաշտն ի վայր:
 Հրաւէր Հայրենեաց հայկ ընդհանուր — Հոգիք հայկազանց...
 Որք երկնուորիւն պսակին էք կարօտ — ՈՐՔ երկնաւորիւն
 Փառաց երկնաւորիւն — Հոգիք — Հայրենավրեժ հայկազանց
 ... գունդ ի գունդ — ի զին ի վրեժ օն անդր յառաջ...
- Բ. ՏՈՒՆ
- 1865 Հայկեան փանդոտանց որոտեղոտո (կն)
 (Տոյ 1, 5,) Շոխնը շանթառաց (կն. առանց ը'ի. մինչ պետք է):
- 1874 Դառնաֆոռոյ անդրաձայնէ Պարսիկ կերկերն, ի շիփոր:
 Շարժեն հրեշտակը Բեա լուսաղողղոջս,
 Ճիւղը ի ձեռք ՍՈՒՐ (!!!) կայտունն ի դժոխս.
 Շոխնը շանթ...
- 1901 (Տոյ 2, 6) Դառնաֆոռոյ (կն). Սարսափին (կն):
- 1908 (Բ. տիպ: Տոյ 2,) Դառնաֆոռոյ (կն) կերկերն ի շիփոր.